

Sygn. akt V CSK 626/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Marian Kocon (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa Biura (...) S.A. w M.

przeciwko R. Ł.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 31 stycznia 2019 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 30 czerwca 2017 r., sygn. akt V ACa (...),

**oddala skargę kasacyjną; zasądza od skarżącej na rzecz
pozwanej kwotę 5.400 zł (pięć tysięcy czterysta) tytułem kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 9 listopada 2015 r. uchylił zaopatrzone w rygor natychmiastowej wykonalności wyrok zaoczny oraz wyrok zaoczny uzupełniający tego Sądu i oddalił powództwo spółki Biuro (...) S.A. Jednocześnie, na podstawie art.

338 § 1 k.p.c. zasądził na rzecz pozwanej R. Ł. kwotę 260503,83 zł z odsetkami od dnia 18 września 2015 r.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 30 czerwca 2017 r. zmienił powyższy wyrok Sądu Okręgowego tylko odnośnie do daty początkowej naliczenia odsetek od zasądzonej od powódki kwoty, a w pozostałym zakresie apelację powódki oddalił oraz oddalił apelację pozwanej.

W sprawie ustalono, że w umowie pożyczki z dnia 30 grudnia 2005 r., w kwocie 360000 zł, na okres do dnia 30 czerwca 2006 r., przewidziano odsetki od kwoty pożyczki w wysokości 4% w skali miesiąca. W tej wysokości odsetki zostały wyegzekwowane na podstawie wyroku zaocznego zaopatrzonego, po stwierdzeniu jego prawomocności, w klauzulę wykonalności.

W dniu 4 grudnia 2013 r. pozwana wniosła skutecznie sprzeciw od wyroku zaocznego żądając uchylecia tego wyroku, oddalenia powództwa oraz zasądzenia na jej rzecz kwoty 353.149 zł, jako nienależnie wyegzekwowanej.

Skarga kasacyjna powoda od wyroku Sadu Apelacyjnego - oparta na obu podstawach z art. 398³ k.p.c. – zawiera zarzut naruszenia art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 338 § 1 k.p.c., art. 353¹ w zw. z art. 58 § 2 k.c., art. 58 § 3 k.c., i zmierza do uchylenia tego wyroku oraz przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnośnie do zarzutu naruszenia art. 353¹ § 1 i 2 w zw. z art. 58 § 2 k.c. przez uznanie zastrzeżenia odsetek umownych w wysokości 4% w stosunku miesięcznym, co daje 48% w stosunku rocznym, za rażąco wygórowane, godzi się zauważyć, że stronom dokonującym czynności prawnej przysługuje swoboda w ustaleniu wysokości odsetek, chyba że zostały one określone orzeczeniem sądu lub decyzją innego organu bądź bezwzględnie wiążącym przepisem szczególnym. Ustawodawca z reguły dopuszcza możliwość swobodnego kształtowania przez strony wysokości odsetek (por. dyspozytywny charakter art. 359 § 2, art. 481 § 2 k.c.). Jednak ustawą z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 157, poz. 1316) został znowelizowany kodeks cywilny przez wprowadzenie przepisów art. 359 § 2¹–2³, które ze skutkiem

od 20 lutego 2006 r. znacząco ograniczyły swobodę zastrzegania odsetek wynikających z czynności prawnej.

W stanie prawnym obowiązujący w chwili zawarcia umowy przez strony, tj. przed wejściem w życie ustawy z dnia 7 lipca 2005 r., przeciwdziałaniu zastrzegania zbyt wysokich odsetek służył na gruncie przepisów prawa cywilnego art. 58 § 2 k.c., który pozwala uznać zbyt wygórowane odsetki jako sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, czego konsekwencją jest częściowa nieważność umowy.

W wyroku z dnia 8 stycznia 2003 r., II CKN 1097/00 (OSNC 2004, Nr 4, poz. 55) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, który podziela Sąd Najwyższy rozpoznający skargę, że pozostawienie stronom swobody określenia wysokości odsetek, gdy ich źródłem jest ustawa, jak i wówczas gdy dopuszczalność ich wynika z umowy, nie uchyla kontroli tych stosunków prawnych formowanych w warunkach wolności gospodarczej pod kątem ogólnych klauzul zabezpieczających obrót gospodarczy przed zjawiskami patologicznymi, które mimo pozornej zgodności z innymi przepisami nie mogą doznawać ochrony ze strony państwa. Odwołanie się do zasad współżycia społecznego zarówno w art. 353¹ k.c. jak i w art. 58 k.c. ma charakter uniwersalny. Ograniczenia wynikające z tych przepisów odnoszą się bowiem oprócz obrotu powszechnego także do obrotu profesjonalnego. Żaden z tych przepisów nie czyni przecież różnic podmiotowych. Różnica w odniesieniu do podmiotów prowadzących zawodowo działalność gospodarczą sprowadza się do tego, że w odniesieniu do profesjonalnego obrotu należy stosować surowsze kryteria ocen z punktu widzenia uczciwości, rzetelności czy obowiązku zachowania lojalności. Przy czym ocena ta została pozostawiona sądom dokonującym jej na podstawie znajomości zjawisk ekonomicznych i społecznych z uwzględnieniem doświadczenia życiowego.

Dokonując tej oceny Sądy niższej instancji wyszły z trafnego założenia, że chociaż w czasie zawierania umowy pożyczki, tj. w dniu 30 stycznia 2005 r., nie obowiązywały przepisy ograniczające maksymalną stopę odsetkową, a art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. nowelizującej kodeks cywilny nakazywał stosować nowe przepisy do czynności prawnych dokonanych po wejściu w życie nowelizacji, to treść nowego art. 359 § 2¹ k.c. może stanowić przesłankę dokonywanej w toku

procesu oceny, czy konkretne odsetki umowne mieściły się w dozwolonej stronom swobodzie kształtowania treści stosunku prawnego, czy też nie. Wprowadzona w 2006 r. górna granica wysokości odsetek słusznie została wskazana przez Sądy niższej instancji jako wskazówka dla oceny, czy poziom odsetek ustalonych w okresie przed wejściem w życie przepisów o odsetkach maksymalnych mieści się w granicach dozwolonej swobody umów. Artykuł 359 § 2¹ k.c., choć nie znajduje wprost zastosowania, wyznacza jednak kierunek oceny postanowień umowy z punktu widzenia zasad współżycia społecznego. Skoro w dniu 7 lipca 2005 r. (dzień ogłoszenia ustawy - Dz. U. z dnia 19 sierpnia 2005 r.), a więc przed zawarciem przez strony umowy pożyczki, ustawodawca uchwalił ograniczenie odsetek umownych na określonym poziomie, które znajduje zastosowanie od dnia 20 lutego 2006 r., to trzeba przyjąć, że poziom ten wyraża maksymalny dopuszczalny przez ustawodawcę „poziom tolerancji” odsetek, tzn. taki poziom, do którego nie mamy jeszcze do czynienia z lichwą. Trudno bowiem przyjąć, że do 2006 r. swoboda umów w zakresie odsetek - ujęta nie formalnie, lecz materialnie - miałyby być wyznaczona na zasadniczo odmiennym poziomie, niż w okresach nieznacznie wcześniejszych. Stąd uzasadnienie przyjęcia dla odsetek maksymalnych sprzed wejścia w życie nowelizacji kodeksu cywilnego na poziomie odpowiadającym w przybliżeniu dwukrotności odsetek ustawowych. Inna sprawa, że poziom wyznaczony przez art. 359 § 2¹ k.c. nie podlega uwzględnieniu w sposób „mechaniczny”, bez głębszego odniesienia do konkretnego stanu faktycznego. Poziom odsetek maksymalnych określony w tym przepisie stanowi jedynie jedną ze wskazówek, ocenianych w związku z całokształtem postanowień umownych.

W świetle powyższego za bezzasadny należało uznać zarzut naruszenia art. 353¹ § 1 i 2 w zw. z art. 58 § 2 k.c. przez przyjęcie za rażąco wygórowane zastrzeżenie odsetek umownych w wysokości 48 % w stosunku rocznym.

Istota zarzutów skargi kasacyjnej opartych na podstawie drugiej z art. 398³ k.p.c. sprowadza się do twierdzenia, że z naruszeniem art. 338 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny uznał, iż pozwana na podstawie tego przepisu może żądać zwrotu wyegzekwowanego świadczenia, jako nienależnego.

Powyższy zarzut skarżącego kwestionujący zwrot wyegzekwowanego świadczenia pomija, że orzeczenie sądowe nie uzyskuje waloru prawomocności, jeżeli stwierdzenie prawomocności nastąpiło wadliwie. Oznacza to, że w razie wadliwego stwierdzenia prawomocności orzeczenia, które nie stało się prawomocne, stwierdzenie, iż nie stało się ono prawomocne, może nastąpić w toku innego postępowania cywilnego. Taki pogląd, zaaprobowany w doktrynie, wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 lipca 2002 r., III CKN 657/00 (OSP 2004, z. 2, poz. 18).

Pogląd ten, z argumentacją przytoczoną w wymienionym orzeczeniu, podziela skład rozpoznający skargę kasacyjną w niniejszej sprawie. Nie może bowiem budzić wątpliwości, że z uwagi na charakter samego postanowienia o stwierdzeniu prawomocności nie prowadzi ono do uprawomocnienia się orzeczenia w sytuacji, gdy brak ku temu podstaw prawnych (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 marca 2008 r. IV CSK 465/07, nie publ.).

W sprawie Sąd Okręgowy w K. stwierdził w 2007 r. wadliwie prawomocność wyroku zaocznego, gdyż nie było ku temu podstaw prawnych. Wyrok ten nie był bowiem prawidłowo doręczony pozwanej i dlatego też nigdy nie stał się prawomocny, a sprzeciw został wniesiony w terminie. Wbrew zatem stanowisku skarżącego tytułem na podstawie którego prowadził egzekucję nie był prawomocny wyrok zaoczny zaopatrzony w klauzulę wykonalności. W rezultacie, już z tych przyczyn, dopuszczalne było żądanie na podstawie art. 338 k.p.c. zwrotu wyegzekwowanego świadczenia w orzeczonej kwocie.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł, jak w wyroku.